

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. Розвиток системи професійно-технічної освіти в Україні вимагає від педагогічної науки і практики запровадження в навчально-виховний процес професійно-технічних навчальних закладів нових форм і методів навчання і виховання майбутніх кваліфікованих робітників. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що професійно-педагогічна компетентність викладача, розвиток його професійної культури неможливі без оволодіння ним сучасними методиками, інноваційними технологіями викладання спеціальних дисциплін. А тому, вивчення та запровадження педагогічних та виробничих інновацій в навчально-виховний процес ПТНЗ є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення.

Актуальність дослідження. Значний внесок в розробку методології впровадження інновацій в педагогічну практику зроблений зарубіжними та вітчизняними дослідниками В. Загв'язинским, К. Бондаревою, І. Дичківською, К. Дяченко, О. Ігнатович, О. Козловою, А. Каташовим, М. Морозовим, Л. Подимовою, І. Підласим, П. Підкасистим, О. Пометун, О. Пехотою, В. Сластьоніним, Л. Шевчук, Н. Юсуфбековою, А. Хуторським та ін. Однак інноваційній діяльності викладачів спеціальних дисциплін ПТНЗ приділена недостатня увага.

Метою даної статті є визначення впливу інноваційної діяльності викладачів спеціальних дисциплін на розвиток їх професійної культури в системі професійної роботи професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного змісту. Професіоналізм викладача спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів визначається не тільки рівнем розвитку професійно-технологічного, психолого-педагогічного, методичного, дослідницького компонентів діяльності, але й інноваційного, який

спрямований на запровадження нового в цілях, змістові, методах, формах організації сумісної діяльності педагога і учнів.

Так як інновації характерні для будь-якої професійної діяльності, то вони стають предметом ретельного вивчення та аналізу.

Термін «інновація» походить від англійського слова «innovation», що в перекладі означає «введення новацій» [7, с. 425]. В педагогічних науках інновації з однієї сторони розглядаються як процес оновлення, реалізації, запровадження, а з іншої – як діяльність з впровадження новацій у відповідну соціальну практику. Так, в енциклопедії освіти зазначено, що поняття «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: ідеї і процесу її практичної реалізації. Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї з метою розв'язання суперечностей, а її реалізація відбувається шляхом апробації у формі педагогічного експерименту [2, с. 338]. Тобто, інновація – це результат кожної стадії процесу введення нової педагогічної ідеї в практику, багатобразний стан, який відповідає етапам розвитку інноваційного циклу [8, с. 47]. Інноваційна діяльність педагога як вид творчої діяльності, спрямована на осмислення та застосування сучасних методик і технологій з метою отримання кращих результатів професійного навчання.

Як показало вивчення проблеми, рівень використання інноваційних технологій навчання у ПТНЗ ще є недостатнім. На думку В. Радкевич, це зумовлено низкою причин: недостатня поінформованість викладачів щодо наявності нетрадиційних методик проведення теоретичних занять і їх результативності; недостатній рівень методичної підготовленості педагогів до організації процесу професійного навчання на основі врахування теоретичних положень сучасних дидактичних концепцій, принципів, форм, методів, які стимулюють розвиток особистості майбутніх кваліфікованих робітників в процесі навчальної діяльності; застарілими підходами до організації методичної роботи в ПТНЗ; наявністю у викладачів стереотипів щодо традиційних підходів до проведення занять з теоретичних предметів. Вчена вважає, що це пояснюється певною консервативністю, а також відсутністю матеріального стимулювання

інноваційної діяльності, розробки авторських навчальних посібників, методик викладання спеціальних предметів, практичних курсів тощо [5, с. 286].

Як правило, інновації виникають в результаті проб вирішити традиційну проблему новим способом, що впливає на якість поліпшення системи навчання. Тобто, метою запровадження інновацій є оптимізація навчально-виховного процесу в ПТНЗ, яка здійснюється з урахуванням професійної і особистісної готовності педагогів.

Готовність викладача спеціальних дисциплін до вивчення та запровадження інноваційних ідей, на думку І. Дичківської, є особливим особистісним станом, який передбачає наявність у нього мотиваційно-ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, здатності до творчості і рефлексії, а тому у структурі готовності викладачів до інноваційної діяльності вчена виділила такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, креативний та рефлексивний [1, с. 283-284].

Мотиваційний компонент. Досягнення очікуваних результатів від інноваційного процесу, на думку вченої, залежить від рівня мотивації викладачів спеціальних дисциплін, виникнення зацікавленості до цієї діяльності, створення сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності. Саме мотиваційна готовність, сприйнятливість до педагогічних і виробничих нововведень є важливою якістю викладача спеціальних дисциплін, оскільки лише адекватна цілям інноваційної діяльності мотивація забезпечує ефективну діяльність і саморозкриття особистості педагога. Позитивна мотивація викладача спеціальних дисциплін до інноваційної діяльності засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб як створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів, а тому використання інноваційних технологій більшість викладачів вважають єдиним можливим мотивом особистісного і професійного самоствердження.

Когнітивний компонент готовності об'єднує сукупність знань викладачів спеціальних дисциплін про сутність педагогічних і виробничих інновацій, їх види та ознаки, комплекс знань і умінь з застосування як інновацій у своїй

професійно-педагогічній діяльності. Даний компонент передбачає вироблення формування низки професійних умінь: гностичні уміння, що сприяють поповненню та розширенню психолого-педагогічних, методичних та інноваційних знань; організаційні уміння – здатність організовувати навчально-виховну діяльність згідно з поставленими цілями і задачами; проектувальні уміння – здатність викладача раціонально планувати навчальну і виховну діяльність; конструктивні уміння забезпечують оптимальний вибір форм, методів та засобів професійної підготовки майбутніх фахівців; комунікативні уміння сприяють формуванню толерантних міжособистісних взаємовідносин між учасниками педагогічного процесу.

Креативний компонент готовності викладача до запровадження інновацій реалізується в процесі творчого підходу до розв'язання педагогічних задач, завдяки розвитку таких властивостей мислення:

- аналітичне мислення – здатність викладача до здійснення логічного аналізу педагогічних ситуацій і критичного оцінювання результатів своєї діяльності;

- гнучкість мислення визначається здібністю викладача до імпровізації в процесі його діяльності, знаходження найбільш оптимальних способів дій в залежності від умов, що склалися у відповідній ситуації. Глибина мислення викладача проявляється в умінні проникати в сутність складних ситуацій, розкривати їх причини, передбачати можливі наслідки;

- послідовність мислення проявляється в умінні бути логічно послідовним при обговоренні або обґрунтуванні навчального змісту, інформації, не переключаючись на інші думки;

- швидкість мислення – це здібність особистості викладача швидко реагувати на прийняття правильних, обґрунтованих рішень;

- альтернативність і відкритість мислення – це здатність особистості бачити різноманітні способи вирішення та сприймати інші точки зору педагогічних ситуацій;

- творче мислення – проявляється в умінні вирішувати нестандартні

проблеми оригінальним в професійно-педагогічній діяльності;

- критичне мислення, яке дозволяє здійснити оцінку і самооцінку професійно-педагогічної діяльності та її результатів.

Рефлексивний компонент готовності викладача спеціальних дисциплін до інноваційної професійно-педагогічної діяльності характеризує пізнання і аналіз викладачем спеціальних дисциплін власної діяльності та реалізується через такі рефлексивні процеси як саморозуміння і розуміння інших, само оцінювання і оцінювання інших, самоінтерпретацію.

В процесі дослідження було виявлено, що успішне запровадження виробничих та педагогічних інновацій викладачем буде залежити від їх практичної значущості та впливу на ефективність формування професійної компетентності майбутніх будівельників. Для ефективного запровадження інновацій в навчально-виробничий процес ПТНЗ необхідно, щоб у викладача спеціальних дисциплін був сформований рівень сукупності знань про сутність і специфіку інноваційних виробничих і педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок, необхідних для застосування як педагогічних, так і виробничих інновацій в практику своєї професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ. Рівень поінформованості викладача про інноваційні технології визначають за обсягом його знань, які є необхідною умовою аналізу і вибору оптимальних способів розв'язання професійних проблем відповідно до бачення викладачем проблематики педагогічної інноватики, особистісних потреб та інтересів [1, с. 284].

У педагогічній науці, в залежності від специфіки інновацій, виокремлено такі її види:

- *технологічні інновації* – це способи виробничих технологій. Вони створюють основу для розвитку промислової галузі, в тому числі і будівельної. Враховуючи нинішню динаміку розвитку будівельної галузі технологічні інновації досить розвинуті. Це стосується як інновацій, пов'язаних з виготовленням якісних будівельних матеріалів, розчинних сумішей та фарб, технологіями виконання загальнобудівельних та опоряджувальних робіт, так і

застосування сучасних пристроїв, механізмів, обладнання тощо;

- *методичні інновації* – це інновації в галузі викладання спеціальних дисциплін, методики навчання і виховання, організації навчально-виховного процесу. Даний вид інновацій є найбільш поширеним у сфері освіти та домінує в часткових методиках, технологіях, теорії навчання і виховання.

- *організаційні інновації* – стосуються нових форм і методів організації навчального процесу, в тому числі комплектування різних груп, способів діяльності в цих групах, позакласної діяльності;

- *соціальні нововведення* проявляються у підвищенні професійно-педагогічного рівня, рівня загальної, педагогічної, професійної культури, раціоналізації розумової і фізичної праці, розвиток комунікативних навичок і привичок, досягнення більш високого рівня вихованості [7, с. 431-432].

У основу цілеспрямованого процесу формування інноваційної діяльності викладачів спеціальних дисциплін покладений принцип творчої самоорганізації, який відображає специфіку інноваційного розвитку, необхідність ініціювати творчу активність і ініціативу, цілеспрямованість і наполегливість.

Таким чином, інноваційна особистість викладача спеціальних дисциплін характеризується такими рисами, як: відкритість інноваціям, готовність до плюралізму думок, здатність визнавати існування різних точок зору без побоювання зміни власного бачення світу; усвідомленість необхідної інноваційної діяльності; орієнтація на сьогодення і майбутнє; впевненість і здатність визнавати існування різних точок зору без побоювання зміни власного бачення світу; готовність до подолання творчих невдач; позитивне сприйняття свого минулого досвіду; планування майбутніх дій для досягнення передбачуваних цілей та її вплив на фахову самостійність [8, с. 46]. Відкритість до інновацій, це в першу чергу, відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, організації такого педагогічного середовища, що сприяло б формуванню і розвитку образу «Я».

Однак, процес розвитку інноваційної діяльності буде ефективним, якщо у професійно-технічному закладі буде створено відповідне інноваційне

середовище.

Під інноваційним середовищем Р. Касіна розуміє сукупність введених у освітньому закладі новин, інновацій, серед яких здійснюється професійна діяльність педагога. Вчена стверджує, що якісно створене інноваційне середовище забезпечує високий потенціал для розвитку викладача [6, с. 15]. Тобто, у педагогічній практиці відмічається становлення такого інноваційного середовища, яке може стати ефективним засобом управління професійним розвитком викладача в цілому, це середовище насичене різноманітного роду новаціями.

Інноваційне середовище стає інтегральним засобом професійного розвитку викладача спеціальних дисциплін за умови, що цілі суб'єктів управління інноваційною діяльністю спрямовані на формування у них професійно значимих відношень до себе, професійно-педагогічної діяльності, суб'єктів навчання.

Серед умов, які забезпечують розвиток інноваційної діяльності викладачів, є такі:

- сприяння створенню атмосфери пошуку і творчості в професійно-технічному навчальному закладі;
- забезпечення кожного викладача необхідною фаховою, педагогічною та методичною інформацією відповідно до його фахових потреб;
- забезпечення передачі інноваційного виробничого і педагогічного досвіду на рівні навчального закладу, регіону.

Як інтегральний засіб інноваційне середовище являє собою центри інноваційного досвіду (роботу проблемних груп, педагогічних майстерень, опорних шкіл та ін.), завдяки якому інноваційна діяльність спрямовується на реалізацію визначених цілей.

В процесі застосування різноманітних інновацій відбувається інноваційний розвиток особистості викладача спеціальних дисциплін, який характеризується такими критеріями:

- новизна. Даний критерій дає змогу визначити рівень новизни педагогічного або виробничого досвіду;

- оптимальність педагогічних інновацій, що враховує величину затрачених зусиль суб'єктами навчального процесу і засобів для досягнення високих результатів завдяки застосованому досвіду;

- творче застосування інновацій. Сутність даного критерію полягає в творчому підході до оцінювання інновацій, широкого їх застосування в масовому досвіді;

- актуальність – відповідність досвіду найважливішим на першому етапі проблемам навчання і виховання;

- стабільність – використання інноваційного досвіду у діяльності інших педагогів протягом тривалого часу;

- раціональність – досягнення високих результатів та розумової інтенсифікації зусиль, засобів і використання часу у діяльності викладача;

- перспективність – можливість творчого наслідування інноваційного досвіду іншими педагогами;

- результативність та ефективність. Даний критерій є одним із поширених при визначенні ефективності застосування нових способів, методів, технологій навчання і виховання, що сприяють стійкості позитивних результатів у професійній підготовці майбутніх будівельників [1, 7].

Таким чином, знання сутності критеріїв і уміння їх застосовувати при оцінюванні педагогічних інновацій створюють основу для розвитку педагогічної творчості викладача, розвитку його професійної культури в цілому, впровадження у свою професійно-педагогічну діяльність сучасних концепцій і технологій навчання.

Висновок. На основі визначеного можна зробити висновок, що інноваційна діяльність викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів забезпечує рівень методичної підготовленості викладачів до організації навчально-виховного процесу; сприяє застосуванню в практику професійно-педагогічної діяльності оптимальних способів і методики викладання навчальної дисципліни; підвищує рівень професійної майстерності педагогів; позитивно впливає на ефективність засвоєння професійно-

теоретичних знань майбутніми кваліфікованими робітниками; сприяє розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін в цілому.

Подальше дослідження буде спрямоване на застосування передового педагогічного і виробничого досвіду в навчально-виховний процес ПТНЗ.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: гол. ред. В. І. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – [Вид. переробл.]. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.
4. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности : Уч. пособие для студентов среднего проф. образ. / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов. – М. : Мастерство, 2002. – 288 с.
5. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В. О. Радкевич ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : УкрІНТЕЛ. – 424 с.
6. Кассина Р. А. Инновационная среда образовательного учреждения как интегральное средство профессионального развития учителя: автореф. дис. на соискание научн. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Р. А. Кассина. - Н. Новгород, 2006. – 19 с.
7. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических ВУЗов и колледжей / Под ред. П. И. Подкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 2004. – 608 с.
8. Ігнатович О. М. Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників. Монографія / О. М. Ігнатович. - К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, викладач спеціальних дисциплін, інноваційне середовище, умови, критерії.

Анотація. В даній статті розглянуто підходи до здійснення інноваційної

діяльності викладачами спеціальних дисциплін в професійно-технічних навчальних закладах. Обґрунтовано сутність понять «інновація», «інноваційна діяльність». Виокремлено мотиваційний, когнітивний, креативний і рефлексивний компоненти готовності викладачів спеціальних дисциплін до інноваційної діяльності; основні види інновацій, які сприяють розвитку їх професійної культури. Обґрунтовано сутність педагогічного середовища та умови створення інноваційного середовища в ПТНЗ, які забезпечують розвиток інноваційної діяльності педагогів. Визначено систему критеріїв оцінювання інноваційної спрямованості викладачів спеціальних дисциплін.

М.И. Мыхнюк

Подходы к инновационной деятельности преподавателей специальных дисциплин профессионально-технических учебных заведений

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, преподаватель специальных дисциплин, инновационная среда, условия, критерии.

Аннотация. В данной статье рассмотрены подходы к осуществлению инновационной деятельности преподавателями специальных дисциплин в профессионально - технических учебных заведениях. Обоснована сущность понятий «инновация», «инновационная деятельность». Определено содержание мотивационного, когнитивного, креативного и рефлексивного компонентов готовности преподавателей специальных дисциплин к инновационной деятельности, основные виды инноваций, которые способствуют развитию их профессиональной культуры. Обосновано сущность педагогической среды и условия создания инновационной среды в ПТУ, обеспечивающие развитие инновационной деятельности педагогов. Определена система критериев оценивания инновационной направленности преподавателей специальных дисциплин.

Mykhnyuk M.I.

Approaches to innovative activities of special subject instructors of vocational schools

Keywords: innovations, innovative activities, special subject instructor, innovative environment, conditions, criteria.

Abstract. The article deals with the approaches to implementing innovative activities of special subject instructors in vocational schools specializing in construction. The essence of the concepts "innovation", "innovative activities" is substantiated. The content of motivational, cognitive, creative and reflective components of special subject instructors' preparedness for innovative activities and the development of analytical, creative and critical thinking was determined; the main types of innovations that contribute to the development of their professional culture were determined. Some kinds of innovations were highlighted according to their specifics: technological, methodological, organizational and social. The features that characterize the innovative teacher personality were identified: the openness to innovation, the ability to determine the existence of different points of view without fear of changing their own vision of the world, awareness of the necessity of innovative activities, positive perception of best practices, readiness to overcome creative setbacks. The nature of pedagogical environment and the conditions for creating innovative environment in vocational schools ensuring the development of innovative activity of instructors are substantiated. The system of evaluation criteria of innovative orientation of special subject instructors is specified.